

ОСОБЛИВОСТІ НЕПРЯМИХ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ США

Мацканюк В.А., Новиков О.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню питання президентських виборів у США, їх особливостей, а також детальному дослідженню «колегії виборщиків». Досліджено всі «за» та «проти» системи президентських виборів США. Автор акцентує увагу на розкритті змісту поняття «праймеріз» та «колегія виборщиків». Піднімається проблема практичної неможливості зміни системи виборів на зразок зарубіжної практики. Зроблені висновки щодо стабільності існуючої системи президентських виборів США.

Ключові слова: президент США, праймеріз, колегія виборщиків, вибори, голосування.

Постановка проблеми. Суперечливість непрямих президентських виборів США, яка проявилася у 2000-ому та наступних роках, поставила питання щодо можливості зміни такої системи. Дискусії ведуться і донині, так як необхідність стабільної системи виборів являє собою основу в нормальному і процвітаючому існуванні держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане питання розглядалося багатьма зарубіжними дослідниками, такими як Фландерс [3], Подольняк [5]. Здебільшого це американські науковці, що пояснюється безпосередньою зацікавленістю і близькістю до рідної виборчої системи.

У вітчизняній літературі питання виборчої системи США, і загалом непрямих президентських виборів є малодосліджуваним. Можна виділити роботи тільки таких науковців як Моренчук [1], та Георгізова [2]. Тому метою написання цієї статті і виступає необхідність кращого розуміння виборчої системи США.

Виклад основного матеріалу. Президентські непрямі вибори США є достатньо складним процесом, який відрізняється від загальносвітової практики і це проявляється в багатьох особливостях і специфічних рисах. До всіх предвиборчих органів вибори прямі, але президент США обирається опосередкованим шляхом (виборщиками). У США відсутній центральний орган, який організовує проведення виборів, проте наявна Федеральна виборча комісія, до повноважень якої належить стежити за виконанням законів про федеральні вибори. Переможець під час виборів у президенти визначається на основі абсолютної більшості.

Президентом США може бути обраний громадянин цієї країни за народженням, який досягнув 35 років, володіє виборчим правом і прожив у країні не менше 14 років. Одна й та ж особа не може бути президентом США більше двох термінів. Президент США обирається на чотирьохрічний термін шляхом двоступеневих непрямих виборів. Організацією виборчого процесу займаються партії, а щодо безпосереднього голосування, то це турбота місцевої влади.

Процес виборів можна поділити на три етапи: 1) відбір кандидата, коли політичні партії вирішують, кого слід висунути як свого представника й на чію користь слід організувати виборчу кампанію; 2) номінація, коли влада вирішує, які прізвища будуть фігурувати у виборчих бюлетенях; 3) власне вибори, коли виборець повинен віддати свій голос одному з кандидатів [1, с. 2].

Початковою стадією виборів являється праймеріз – первинні або попередні вибори, слово «вибори» в даному випадку означає лише, що певне рішення приймається на основі таємного волевиявлення виборців шляхом голосування. Тобто, розглядаючи «праймеріз» по суті, він є попередньою стадією висунення політичними партіями кандидатів на виборну посаду, що характеризується широким залученням пересічних виборців до процесу відбору цих кандидатів, а також в якості вибіркового інструменту, завданням якого є зменшити кількість осіб, які претендують на офіційне висунення кандидатами від партій на виборах на пост президента країни. А значить ціллю цього «відбіркового туру» є виявлення найбільш конкурентоспроможного, який користується підтримкою більшості виборців однопартійців претендента на відповідну посаду, а отже, здатного більш ефективно представляти партійний електорат на виборах [2, с. 119].

Основна відмінність американської системи первинних (попередніх) виборів від європейських аналогів полягає в тому, що саме закони держави, а не партійні правила визначають, хто може бути допущений до даного виду виборів.

Навесні року президентських виборів члени двох найбільш впливових партій – Демократичної та Республіканської – визначаються між собою, хто буде їх представляти на президентських виборах.

Прямі попередні вибори в США роблять процес відбору кандидатів набагато більш відкритим і дозволяють приймати участь в ньому набагато ширшому колу кандидатів, ніж в інших країнах світу.

«Праймеріз» проходять по штатах в різні терміни. День, коли проводиться первинне голосування, найчастіше – це вівторок. Вівторок, на який випадає голосування одночасно по декількох штатах, називають «супервівторком». В ході «праймеріз» виборці голосують за партійних кандидатів, яким вони віддають найбільшу перевагу. Слід, однак, зауважити, що участь виборців у «праймеріз» може бути обмежена в разі проведення так званих «закритих праймеріз». Перемога на праймеріз в кожному штаті за допомогою складної формули перераховується у кількість делегатів, які будуть вирішувати, хто саме буде представляти партію на президентських виборах під час партійних зборів. Обирають американці не безпосередньо президента, а виборців так званої колегії виборщиків [3, с. 907].

Колегія виборщиків є найбільш унікальним і водночас одним з найбільш критичних та суперечливих з усіх американських політичних інститутів. І все це пояснюється неоднозначним ставленням до інституту, який існує вже понад 200 років і який виступає основою для непрямих президентських виборів та федералізму США в цілому. Тому на даному інституті потрібно призупинитись і розглянути його детальніше.

Колегія утворюється наступним шляхом: кожен штат у колегію обирає стільки виборців, скільки від нього в сумі обирається сенаторів і представників у Конгресі. Відповідно, число виборщиків від кожного штату відрізняється. Аляска, Делавер, Вайомінг, Вермонт, Північна і Південна Дакота обирають найменше число – по 3 (кожний із цих штатів представлений у Конгресі двома сенаторами й одним представником), штат Техас – 38. Найбільше число обирає Каліфорнія – 55. Також, федеральний округ Колумбія, на території якого знаходиться столиця країни – місто Вашингтон, в Конгресі не представлений, але на президентських виборах має стільки виборщиків, скільки б він мав, якби був штатом, але не більше, ніж найменш населений штат. Таким чином, загальна кількість колегії виборщиків становить 538 виборщиків [6, с. 6].

Кожна партія в окремому штаті висуває єдиний список виборщиків. Голосування йде за списком загалом. Якщо партія набирає відносну більшість голосів у межах одного штату, в колегію виборщиків обирається весь її список. Для обрання президентом необхідно набрати 270 голосів виборщиків або більше, тобто більше половини від їх загального числа. Наприклад, для цього достатньо перемогти всього в 11 найбільших штатах або в 40 дрібних і середніх штатах. Якщо жоден кандидат не набере більшості голосів колегії виборщиків, президента з трьох кращих за результатами виборів кандидатів обирає Палата представників Конгресу [1, с. 3].

Часто з'являються питання, чи є доцільним використання колегії виборщиків і загалом непрямой системи президентських виборів. І щодо цього, звісно, панують різні думки. Раніше найбільш популярним твердженням щодо правильності застосування такої системи було наступне: технологія прямого голосування за президента спричинить розкидання голосів за різних кандидатів, а так як до цього моменту багато громадян будуть мало знайомі з іншими кандидатами, то вони здебільшого голосуватимуть за тих, кого знають, тобто вихідців з їхнього рідного штату. В результаті чого, президент, скоріше за все буде обраний зі штату з найбільшою кількістю населення. Тому при створенні даної системи виборщиків і було зроблено ставку на те, що, хоча населення і має бути залучене до процесу виборів, проте загальнонаціональні вибори будуть недоцільними. Саме цим і керувались при створенні колегії виборщиків «творці виборів США» [4, с. 2].

Прихильники даної структури часто тримаються за неї, як за систему, історично підтверджену модель надзвичайної конституційної гнучкості, яка захищає федеративну систему та поділ влади, гарантує повагу до множинної думки та характеру американського суспільства та інтересів меншин, та зміцнює двопартійну

пануючу систему. Довговічність колегії є найкращою причиною для її збереження, тому що народне визнання дозволило гарантувати довгостроковість конституційного устрою, що є незамінним елементом конституційної законності. І це виявляється у думках більшості американців, що президент є федеральним чиновником вищого рівня, який повинен бути вибраний у спосіб, що б підкреслював роль та інтереси всіх штатів у федеративній державі [5, с. 2].

Досліджуючи дане питання, багато науковців схилились до того, що дана виборча модель вимагає, щоб вибори президента засновувались на конкретній «одночасній більшості». Мається на увазі, що президент повинен спиратись не тільки на певній перевазі у кількості загальнонародних голосів, але й голосів, які він отримав від штатів. Але практика показала, що дана ідея є не зовсім правильна, так як в результаті, національний переможець по голосам, може не отримати достатньої кількості голосів від виборщиків, і в результаті чого програє.

Проте найбільш простою причиною і перевагою є те, що на момент створення колегії у «Засновників американської Конституції» панувала звичайна думка, що звичайні, пересічні американці, які займаються фермерством і загалом сільськогосподарською діяльністю, не зможуть зробити правильний вибір у прямих виборах президента. Ці думки підтверджуються і в сучасний період, так як політична малосвідомість та малообізнаність у програмних документах партій, та їх кандидатів являють собою ризик негативного виборчого результату.

Також важливою деталлю є те, що колегія не є постійним органом і кожного року створюється заново, чим себе забезпечує від будь-яких маніпуляцій з боку кандидатів на президентський пост.

Проте, серед стількох, начебто очевидних плюсів, наявні і власні мінуси, точніше я б розглядав їх як винятки негативу у питанні колегії виборщиків. Це виявляється у ряді потенційних проблем, крім вже відомих випадків розколів у голосуванні загальнонаціональних та виборчих голосів. Першою такою проблемою є «штати, що вагаються». Причина полягає в тому, що в деяких штатах наявне стале переважання республіканського чи демократичного електорату. Наприклад, в штаті Нью-Йорк більшість вже десятки років постійно голосує за демократичних виборщиків. Таким чином, республіканські голоси в Нью-Йорку просто пропадають. Розуміючи це, деякі прихильники республіканського кандидата часто просто не витрачають свого часу на вибори і не голосують. Так само роблять і деякі демократи, знаючи, що штат і без них особисто проголосує за демократа. У традиційно республіканських штатах (наприклад, Техасі) відбувається те ж саме. До того ж у таких штатах заздалегідь програшна сторона практично не веде агітацію та не витрачає там кошти.

Також ще однією проблемою є те, що у багатьох штатах виборщики жодним чином не зобов'язані законом голосувати за кандидата, за якого вони обіцяють це зробити. Їх називають «невірними виборщиками». І хоча вони є досить рідкісним явищем і не сильно впливають на результати виборів, але все одно вони продовжують викликати занепокоєння під час виборчого процесу. Іншими слабкостями колегії виступає обмеженість часу, необ-

хідного для завершення процесу, а також смерть обраного президента [4, с. 12].

Вибори президента США проходять у чітко визначений термін: перший вівторок листопада, крім 1 листопада, а вступ на посаду відбувається – 20 січня наступного року.

Система непрямих виборів через свою складність й запутаність може спотворити волевиявлення народу. Таке в історії США траплялося вже кілька разів. У 1876 р. перемогу на прямих виборах здобув демократ С. Тілден, але за результатами непрямих виборів президентом став республіканець Р. Хейс. У 2000 р. на прямих виборах перемогу отримав А. Гор, який випередив Дж. У. Буша-молодшого більше, ніж на півмільйона голосів по країні. Однак перемога Дж. У. Буша в штаті Флорида з перевагою в 537 голосів дала йому всі 6 мільйонів голосів Флориди (включаючи близько 3 млн голосів, поданих за А. Гора). В результаті голосів усіх 25 виборників від Флориди, які дісталися Дж. У. Бушу, він отримав 271 виборщиків по країні проти 267 у А. Гора. Протест команди А. Гора, яка звинуватила губернатора Флориди Джеба Буша (брата Дж. У. Буша) й виборчу комісію штату в необґрунтованому «бракуванні» близько 19 000 бюлетенів, поданих у Флориді за А. Гора (що й дало Бушу перевагу в 537 голосів і всі голоси Флориди), був відхилений спочатку Верховним судом Флориди, потім – Верховним судом США, сім із дев'яти членів якого були призначені при республіканцях. Перерахунок голосів, поданих за А. Гора у Флориді, що проводився з метою виявлення «неврахованих» бюлетенів,

був припинений. Дж. У. Буш був оголошений 43-м президентом США [1, с. 4].

Питання про заміну непрямих президентських виборів у США на зразок загальнопоширеної практики, тобто прямих президентських виборів, піднімалося у 1960-тих роках. Проте жодного успіху дане питання не змогло досягти. Причина полягає в тому, що для внесення змін до конституції США необхідна ратифікація поправки легіслатурами 3/4 штатів. Однак, дрібні й середні штати, яких більшість (39 із 50), виступили проти цієї поправки, тому що в разі її прийняття перестане відбуватися боротьба кандидатів у президенти за кожен штат, зникне будь-яке сприяння невеликим штатам, точніше обіцянки щось змінити, і відбудеться зосередження всіх зусиль тільки в десяти великих штатах. У результаті чого може зникнути вплив малих штатів узагалі на виборчий процес президента США, що є досить негативним [7, с. 202–203].

Висновки. Отже, процедура обрання президента США має низку унікальних особливостей. Досить сильно це зумовлено тим, що в період формування федеративної держави не існувало на той час держави з аналогічною структурою, яка мала б значний досвід столітньої практики. Це відповідно і отримало вплив на саму Конституцію США, яку створили, як жорстку за можливість внесення змін до неї, в результаті чого існуюча виборча система навряд чи буде змінена в найближчому майбутньому. Стійкість такої системи і виявляється у продовженні існування колеґії виборщиків та проведенні праймеріз.

Список літератури:

1. Моренчук А.А. Особливості президентських виборів у США / А.А. Моренчук // Актуальні проблеми країнознавчої науки : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 15–16 листопада 2016 р.) / за ред. В.Й. Лажника. – Луцьк: Вежа-Друк, 2016. – С. 84–88.
2. Георгізова І.Л. Виборча система в США: переваги та недоліки [Текст] / І.Л. Георгізова // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород: Гельветика, 2013. – Вип. 21. Т. 1. Ч. 2. – С. 118–121.
3. Chad Flanders. What Do We Want in a Presidential Primary: An Election Law.Perspective, 44 U. MICH. J.L. REFORM 901, 921 (2011).
4. The Electoral College. Published by: U.S. Election Assistance Commission. 1201 New York Avenue NW, Suite 300. Washington, DC 20005. January 2011.
5. Podolnjak Robert. The Constitution, the Electoral College and The American Concept of Democracy – a View from Europe (December 26, 2014). 2012 U.S. Presidential Election (Laidler Pawel; Turek Maciej eds.). Krakow: Jagiellonian University Press, 2014, p. 11–30.
6. Congressional Research Service. «The Electoral College: An Overview and Analysis of Reform Proposals,» by L. Paige Whitaker and Thomas H. Neale. Washington, DC: CRS Report for Congress, updated November 5, 2004 (Order Code RL30804).
7. David R. Mayhew, «Incumbency advantage in U.S. presidential elections: the historical record,» Political Science Quarterly, 123(2) (2008), 201–28.

Новиков А.В., Мацканюк В.А.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

ОСОБЕННОСТИ НЕПРЯМЫХ ПРЕЗИДЕНТСКИХ ВЫБОРОВ США

Аннотация

Статья посвящена освещению вопроса президентских выборов в США, их особенностей, а также детальном исследовании «колегии выборщиков». Исследованы все «за» и «против» системы президентских выборов США. Автор акцентирует внимание на раскрытии содержания понятия «праймериз» и «колегия выборщиков». Поднимается проблема практической невозможности изменения системы выборов по образцу зарубежной практики. Сделаны выводы о стабильности существующей системы президентских выборов США. **Ключевые слова:** президент США, праймериз, колегия выборщиков, выборы, голосования.

Novikov A.V., Matskanyuk V.A.
Yaroslav Mudryi National Law University

FEATURES OF INDIRECT PRESIDENTIAL ELECTIONS IN THE USA

Summary

The article is devoted to the interpretation of the institute of indirect presidential elections in the USA, its features, and also to the detail «electoral college» investigation. We investigated all advantages and defects of the system in the USA. Authors accent attention to the interpretation of «primaries» and «electoral college». The problem of the practical impossibility of changing the system of elections by the model of foreign practice has risen. Conclusions are drawn regarding the stability of the existing US presidential election system.

Keywords: President of the USA, primaris, electoral college, elections, vote.